

possit agnosci; quia illa pericula, quae praenuntiantur, nuntiantia vicinum Christi adventum, etiam a tempore primitivae Ecclesiae fuerunt, quandoque intensius, quandoque remissius: unde et ipsi dies apostolorum dicti sunt novissimi dies, ut patet Act. 2., ubi Petrus exponit illud verbum Joël. 2.: *Erit in novissimis diebus*, etc. pro tempore illo; et tamen ex illo tempore jam tempus plurimum transivit; et quandoque plures, et quandoque pauciores tribulationes in Ecclesia fuerunt: unde non potest determinari, quantum tempus sit futurum, nec de mense, nec de anno, nec de centum, nec de mille annis, ut August. in eodem libro (*seu epist. cit. a med.*) dicit. Sed etsi credantur in fine hujusmodi pericula magis abundare, non potest tamen determinari, quae sit illa quantitas periculorum, quae immediate diem iudicii praecedet, vel Antichristi adventum, cum etiam circa tempora primitivae Ecclesiae fuerint persecutiones aliquae adeo graves, et corruptiones errorum adeo abundarent, quod ab aliquibus tunc vicinus expectaretur, vel imminens Antichristi adventus; sicut dicitur in Ecclesiastica historia (*Euseb. lib. 6. cap. 6.*), et in lib. Hieronym. de Viris Illustribus (*cap.: Judas de septuaginta, etc.*).

AD TERTIUM dicendum, quod ex hoc quod dicitur, *novissima hora est*, vel ex similibus locutionibus, quae in Scriptura leguntur, non potest aliqua determinata quantitas temporis sciri: non enim est dictum ad significandum aliquam brevem horam temporis, sed ad significandum novissimum statum mundi, qui est quasi novissima aetas; quae quanto temporis spatio duret, non est definitum, cum etiam nec senio, quod est ultima aetas hominis, sit aliquis certus terminus definitus, cum quandoque inveniatur durare quantum omnes praecedentes aetates, vel plus, ut dicit Augustin. in lib. 83. *QQ. (q. 58. a med.)*; unde etiam Apost. 2. ad Thessal. 2. excludit falsum intellectum, quem quidam ex suis verbis conceperant, ut crederent diem Domini jam instare.

AD QUARTUM dicendum, quod etiam supposita mortis incertitudine, *dupliciter* ad vigilantiam valet incertitudo iudicii: *primo* quantum ad hoc quod ignoratur, utrum etiam tantum differatur, quantum est hominis vita; ut sic ex duabus partibus incertitudo majorem diligentiam faciat: *secundo* quantum ad hoc quod homo non gerit solum sollicitudinem de persona sua, sed de familia, vel civitate, vel regno, aut tota Ecclesia, cui non determinatur tempus durationis secundum hominis vitam. Et tamen oportet, unumquodque horum hoc modo disponi, ut dies Domini non inveniatur imparatos.

ARTICULUS IV.

382

UTRUM JUDICIUM FIET IN VALLE JOSAPHAT.

(4. Dist. 48. q. 1. art. 4.).

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod iudicium non fiet in valle Josaphat, aut in loco circumstante, quia ad minus oportet omnes iudicandos in terra stare, eos autem tantum elevari in nubibus, quorum erit iudicare: sed tota terra promissionis capere non posset multitudinem iudicandorum; ergo non potest esse, quod circa vallem illam sit futurum iudicium.

2. PRAETEREA. Christo in humanitate datum est iudicium, ut juste iudicet, quia injuste iudicatus est in praetorio Pilati, et sententiam injusti iudicii in Golgotha suscepit; ergo loca illa magis debent ad iudicium determinari.

3. PRAETEREA. Nubes fiunt ex resolutione vaporum: sed tunc nulla erit evaporatio, vel resolutio; ergo non poterit esse, quod *justi in nubibus obviam Christo in aëra rapiantur*; et sic oportebit et bonos, et malos esse in terra: et ita multo amplior locus requiretur, quam sit vallis ista.

SED CONTRA est, quod dicitur Joël. 3.: *Congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Josaphat, et disceptabo ibi cum eis.*

Praeterea. Act. 1. dicitur: *Quemadmodum vidistis eum ascendentem in coelum, ita veniet*: sed ipse ascendit in coelum de monte Oliveti, qui praeminet valli Josaphat; ergo et circa loca illa ad iudicandum veniet.

RESPONDEO dicendum, quod qualiter illud iudicium sit futurum, et quomodo homines ad iudicium convenient, non potest multum per certitudinem sciri: tamen probabiliter potest colligi ex Scripturis, quod circa locum montis Oliveti descendet, sicut et inde ascendit, ut idem esse ostendatur qui descendit, et qui ascendit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod magna multitudo in parvo spatio comprehendi potest: sufficit autem ponere quantumcumque spatium circa locum illum ad capiendum multitudinem iudicandorum; dummodo ab illo spatio Christum videre possint, qui in aëre praeminens, et maxima claritate refulgens, a longinquo inspicere poterit.

AD SECUNDUM dicendum, quod quamvis Christus per hoc quod iudicatus est injuste, iudicariam potestatem meruerit, non tamen iudicabit in forma infirmitatis, in qua injuste iudicatus est, sed in forma gloriosa, in qua ad Patrem ascendit: unde locus ascensionis magis competit iudicio, quam locus ubi condemnatus est.

AD TERTIUM dicendum, quod nubes hic appellantur, ut dicunt quidam, quaedam densitates lucis resplendentis a corporibus sanctorum, et non aliquae evaporationes ex terra, et aqua. Vel potest dici, quod nubes illae generabuntur divina virtute, ad ostendendum conformitatem in adventu ad iudicium, et ascensionem, ut qui ascendit in nube, ad iudicium veniat. Nubes etiam propter refrigerium indicat misericordiam iudicantis.

QUAESTIO LXXXIX.

DE JUDICANTIBUS, ET JUDICATIS IN JUDICIO GENERALI,
IN OCTO ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de iudicantibus, et iudicatis in iudicio generali.

Circa quod quaeruntur octo.

- Primo. Utrum aliqui homines iudicaturi sint cum Christo.
- Secundo. Utrum voluntariae paupertati correspondeat iudicaria potestas.
- Tertio. Utrum etiam angeli sint iudicaturi.
- Quarto. Utrum daemones exequentur sententiam iudicis in damnatos.
- Quinto. Utrum omnes homines in iudicio comparebunt.
- Sexto. Utrum aliqui boni iudicandi sint.
- Septimo. Utrum aliqui mali.
- Octavo. Utrum etiam angeli sint iudicandi.

dum ejus exaltationem in humana natura, secundum quam constitutus est a Deo iudex vivorum, et mortuorum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut dicit Aug. 20. de Civ. Dei (*cap. 5. circ. med.*), « non quia dictum est, *judicantes duodecim tribus Israël*, tribus Levi, quae tertiadecima est, iudicanda non erit, aut solum illum populum, non etiam gentes caeteras iudicabunt »: ideo autem per duodecim tribus omnes aliae gentes significatae sunt, quia in sortem duodecim tribuum per Christum sunt vocatae.

AD SECUNDUM dicendum, quod hoc quod dicitur: *Non resurgent impii in iudicio*, si referatur ad omnes peccatores, sic intelligendum est, quod non resurgent ad hoc quod iudicent: si autem impii dicantur infideles, sic intelligendum est, quod non resurgent ad hoc quod iudicentur, quia *jam iudicati sunt* (*Joan. 3.*); sed omnes resurgent, ut in iudicio compareant ad gloriam iudicis intuendam.

AD TERTIUM dicendum, quod etiam pueri ante perfectam aetatem decedentes in iudicio comparebunt, non ut iudicentur, sed ut videant gloriam iudicis.

ARTICULUS VI.

388

UTRUM BONI IN IUDICIO IUDICABUNTUR.

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur, quod nulli boni in iudicio iudicabuntur, quia *Joan. 3.*: *Qui credit in eum, non iudicatur*: sed omnes boni creditur in eum; non ergo iudicabuntur.

2. PRAETEREA. Illi non sunt beati, quibus est incerta sua beatitudo; ex quo Aug. (*lib. 11. sup. Gen. ad lit. cap. 17.*) probat daemones nunquam fuisse beatos: sed sancti homines nunc sunt beati; ergo certi sunt de sua beatitudine: sed quod certum est, non adducitur ad iudicium; ergo boni non iudicabuntur.

3. PRAETEREA. Timor beatitudini repugnat: sed extremum iudicium, quod tremendum maxime dicitur, non poterit fieri sine timore eorum qui sunt iudicandi; unde etiam super illud *Job 40.*: *Cum sublatus fuerit, timebunt angeli*, etc., dicit Gregor. (*lib. 34. Moral. cap. 7. sub. fin.*): « Consideremus, quomodo tunc iniquorum conscientia concutietur, quando etiam iustorum vita turbatur »; ergo beati non iudicabuntur.

SED CONTRA. Videtur, quod omnes boni iudicabuntur, quia dicitur *2. Corinth. 5.*: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum*: sed nihil est aliud iudicari; ergo omnes etiam boni iudicabuntur.

Praeterea. Universalis omnia comprehendit: sed illud iudicium dicitur universale; ergo omnes iudicabuntur.

RESPONDEO dicendum, quod ad iudicium duo pertinent, scilicet *discussio* meritorum, et *retributio* praemiorum: quantum ergo ad retributionem praemiorum, omnes iudicabuntur, etiam boni, in eo quod unusquisque recipiet ex divina sententia praemium merito respondens: sed *discussio* meritorum non fit, nisi ubi est quaedam meritorum commixtio bonorum cum malis; qui autem aedificant supra fundamentum fidei *aurum et argentum, et lapides pretiosos* (*1. Cor. 3.*), divinis servitiis totaliter insistentes, qui nullam admixtionem notabilem alicujus mali meriti habent, in eis *discussio* meritorum locum non habet, sicut illi qui rebus mundi penitus abjectis, solite cogitant solum

quae Dei sunt; et ideo salvabuntur, sed non iudicabuntur. Illi vero qui aedificant super fidei fundamentum *ligna, foenum, stipulam*, qui adhuc scilicet amant saecularia, et terrenis negotiis implicantur, ita tamen quod nihil Christo praepoant, sed student peccata eleemosynis redimere, habent quandam commixtionem bonorum meritorum cum malis; et ideo *discussio* meritorum in eis locum habet: unde tales quantum ad hoc iudicabuntur, et tamen salvabuntur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quia punitio est effectus iustitiae, praemiatio autem misericordiae, ideo magis iudicio, quod est actus iustitiae, antonomastice punitio attribuitur; ut interdum iudicium pro ipsa condemnatione accipitur: et sic intelligitur auctoritas inducta, ut per Gloss. (*ord. sup. illud: Ut iudicet mundum*) ibidem patet.

AD SECUNDUM dicendum, quod *discussio* meritorum in electis non erit ad tollendum certitudinem beatitudinis a cordibus ipsorum iudicandorum, sed ut praeminentia bonorum meritorum ad mala ostendatur omnibus manifeste, et sic Dei iustitia comprobetur.

AD TERTIUM dicendum, quod Gregorius loquitur de justis adhuc in carne mortali existentibus; unde supra praemisera: « Hi qui in corporibus reperiri poterunt, quamvis jam fortes, atque perfecti, adhuc tamen, quia in carne sunt positi, non possunt in tanti terroris turbine nulla formidine concuti »; unde patet, quod terror ille referendus est ad tempus immediate iudicium praecedens, tremendum quidem maxime malis, non autem bonis, quibus nulla erit mali suspicio.

Rationes autem, quae sunt AD OPPOSITUM, procedunt de iudicio quantum ad retributionem praemiorum.

ARTICULUS VII.

389

UTRUM MALI IUDICABUNTUR.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur, quod nulli mali iudicabuntur; sicut enim est certa infidelium damnatio, ita et eorum qui in mortali decedunt: sed propter damnationis certitudinem dicitur *Joan. 3.*: *Qui non credit, jam iudicatus est*; ergo eadem ratione nec alii peccatores iudicabuntur.

2. PRAETEREA. Vox iudicis est valde terribilis eis, qui per iudicium condemnantur: sed, sicut in litera (*4. Dist. 47.*) ex verbis Greg. (*lib. 26. Moral. cap. 20. inter princ. et med.*) habetur, « ad infideles locutio iudicis non fiet »; si ergo fieret ad fideles damnandos, ipsi infideles de sua infidelitate commodum reportarent, quod est absurdum.

SED CONTRA. Videtur, quod omnes mali sint iudicandi, quia omnibus malis infligetur poena secundum quantitatem culpae: sed hoc sine definitione iudicii esse non potest; ergo omnes mali iudicabuntur.

RESPONDEO dicendum, quod iudicium, quod est poenarum retributio pro peccatis, omnibus malis competit; iudicium autem, quod est *discussio* meritorum, solum fidelibus, quia in infidelibus non est fidei fundamentum, quo sublato, omnia opera sequentia perfecta rectitudine intentionis carent: unde non est in eis aliqua permixtio bonorum operum, vel meritorum ad mala, quae *discussio*ne requiratur. Sed fideles, in quibus manet fidei fundamentum, ad minus fidei actum laudabilem habent; qui quamvis non sit meritorius sine charitate, tamen quantum est de se, est ordinatus ad meritum; et ideo

in eis iudicium discussionis locum habet. Unde ipsi fideles, qui fuerunt saltem numero cives civitatis Dei, iudicabuntur ut cives, in quos sine discussione meritorum sententia mortis non feretur: sed infideles condemnabuntur ut hostes, qui consueverunt apud homines absque meritorum discussione exterminari.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quamvis eis, qui in mortali decedunt, pro certo constet de eorum damnatione, quia tamen aliqua, quae pertinent ad bene merendum, habent annexa, oportet ad manifestationem divinae iustitiae, ut discussio de eorum meritis fiat, per quam ostendatur, eos juste a sanctorum civitate excludi, cuius esse cives numero exterius videbantur.

AD SECUNDUM dicendum, quod allocutio illa specialiter intellecta secundum hoc non erit aspera fidelibus condemnandis, quia in eis aliqua sibi placencia manifestabit, quae in infidelibus inveniri non possunt; quia *sine fide impossibile est Deo placere*, Hebr. 11.: sed sententia condemnationis, quae in omnes feretur, omnibus terribilis erit.

Ratio vero IN CONTRARIUM adducta procedebat de iudicio retributionis.

ARTICULUS VIII.

390

UTRUM ANGELI IN FUTURO IUDICIO IUDICABUNTUR.

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur, quod angeli in futuro iudicio iudicabuntur, quia dicitur 1. Corinth. 6.: *Nescitis, quoniam angelos iudicabimus?* Sed hoc non potest referri ad statum praesentis temporis; ergo referri debet ad futurum iudicium.

2. PRAETEREA. Job 40. dicitur de Behemot, seu Leviathan, per quem diabolus intelligitur: *Cunctis videntibus praecipitabitur*, et Marc. 1. exclamavit daemon ad Christum: *Cur venisti ante tempus perdere nos?* et Glossa (*ordin. Bedae*, dicit ibidem, quod « daemones in terra Dominum cernentes, se continuo iudicandos esse credebant »; ergo videtur, quod eis finale iudicium reservetur.

3. PRAETEREA. 2. Petr. 2. dicitur: *Deus angelis peccantibus non pepercit; sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reservari*; ergo videtur, quod angeli iudicabuntur.

SED CONTRA. *Deus non iudicabit bis in idipsum* (*Nabum 1. vers. 9. secundum vers. LXX.*); sed mali angeli iam iudicati sunt; unde dicitur Joan. 16.: *Princeps huius mundi iam iudicatus est*; ergo in futuro angeli non iudicabuntur.

Praeterea. Perfectior est bonitas, vel malitia angelorum quam aliquorum hominum in statu viae: sed quidam homines boni, et mali non iudicantur, ut dicitur in litera (*4. Dist. 47.*); ergo nec angeli boni, vel mali iudicabuntur.

RESPONDEO dicendum, quod iudicium discussionis nullo modo habet locum neque in bonis angelis, neque in malis, quia neque in bonis potest aliquid mali inveniri, neque in malis aliquid boni ad iudicium pertinens. Sed si loquamur de iudicio retributionis, sic est distinguenda duplex retributio: una respondens propriis meritis angelorum; et haec a principio fuit utrisque facta, dum quidam in beatitudine sublimati sunt, quidam vero in miseria demersi: alia retributio est, quae respondet meritis bonis, vel malis per angelos procuratis; et haec retributio in futuro iudicio fiet, quia boni angeli amplius gaudium habebunt de salute eorum, quos ad meritum induxerunt; et mali amplius torquebuntur, multiplicata malorum ruina, qui per eos ad mala sunt

incitati: unde, directe loquendo, iudicium neque ex parte iudicantium, neque ex parte iudicandorum, erit angelorum, sed hominum; sed indirecte quodammodo respiciet angelos, in quantum actibus hominum fuerunt commixti.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod illud verbum Apostoli est intelligendum de iudicio comparationis, quia quidam homines quibusdam angelis superiores inveniuntur.

AD SECUNDUM dicendum, quod ipsi daemones cunctis videntibus tunc praecipitabuntur, quia in perpetuum in inferni carcerem detrudentur, ut jam non sit eis liberum egredi extra; quia hoc eis non concedebatur, nisi secundum quod ordinabantur ex divina providentia ad hominum vitam exercendam.

Et similiter dicendum est AD TERTIUM.

QUAESTIO XC.

DE FORMA IUDICIS VENIENTIS AD IUDICIUM,
IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de forma iudicis venientis ad iudicium.

Circa quod quaeruntur tria.

Primo. Utrum Christus in forma humanitatis sit iudicaturus.

Secundo. Utrum apparebit in forma humanitatis gloriosa.

Tertio. Utrum divinitas possit sine gaudio videri.

ARTICULUS I.

391

UTRUM CHRISTUS IN FORMA HUMANITATIS SIT IUDICATURUS.

(*S. Thom. 4. Dist. 48. q. 1. art. 1. et seq.*).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod Christus in forma humanitatis non sit iudicaturus; iudicium enim auctoritatem requirit in iudicante: sed auctoritas super vivos, et mortuos est in Christo, secundum quod est Deus: sic enim est et Dominus, et creator omnium; ergo in forma divinitatis iudicabit.

2. PRAETEREA. In iudice requiritur potestas invincibilis; unde Eccli. 7.: *Noli quaerere fieri iudex, nisi valeas virtute disrumpere iniquitates*: sed virtus invincibilis convenit Christo, secundum quod est Deus; ergo in forma divinitatis iudicabit.

3. PRAETEREA. Joan. 5. dicitur: *Pater omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem*: sed honor aequalis Patri non datur Filio secundum humanam naturam; ergo non iudicabit secundum formam humanam.

4. PRAETEREA. Dan. 7. dicitur: *Aspiciebam, donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit*; throni autem iudicariam potestatem designant: antiquitas autem de Deo dicitur ratione aeternitatis, ut Dionys. dicit in lib. de Div. Nom.

ARTICULUS I.

383

UTRUM ALIQUI HOMINES JUDICABUNT CUM CHRISTO.

(S. Thom. 4. Dist. 47. q. 1. art. 2. q. 1. et seq.).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod nulli homines judicabunt cum Christo, Joan. 5.: *Pater omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium*, etc.: sed honorificentia talis non debetur alicui, nisi Christo; ergo, etc.

2. PRAETEREA. Quicumque iudicat, habet auctoritatem super illud quod iudicat: sed ea, de quibus debet esse futurum iudicium, sicut merita, et demerita humana, soli divinae auctoritati subsunt; ergo nulli competit de his iudicare.

3. PRAETEREA. Iudicium illud non exercebitur vocaliter, sed mentaliter, ut probabilius aestimatur: sed hoc quod cordibus hominum omnium notificentur merita, et demerita, quod est quasi accusatio, vel commendatio, vel retributio poenae, et praemii, quod est quasi sententiae prolatio, sola divina virtute fiet; ergo nulli alii judicabunt, nisi Christus, qui est Deus.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 19.: *Sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël*; ergo, etc.

Praeterea. Isa. 3.: *Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui*; ergo videtur, quod etiam alii judicabunt cum Christo.

RESPONDEO dicendum, quod iudicare multipliciter dicitur: uno modo quasi causaliter; ut dicatur illud iudicare, unde apparet aliquis iudicandus; et secundum hoc aliqui dicuntur iudicare comparatione, inquantum ex comparatione aliorum aliqui iudicandi ostenduntur, sicut patet Matth. 12.: *Viri Nivivatae surgent in iudicio*, etc.; sed sic iudicare in iudicio communiter et bonorum, et malorum est: alio modo dicitur iudicare, quasi interpretative; interpretatur enim aliquem facere, qui facienti consentit; unde illi qui consentient Christo iudici, ejus sententiam approbando, iudicare dicuntur: et sic iudicare erit omnium electorum; unde dicitur Sap. 3.: *Judicabunt justi nationes: tertio modo dicitur aliquis iudicare quasi assessorie, et per similitudinem, quia scilicet similitudinem iudicis habet, inquantum sedet in loco eminenti, sicut iudex; et sic assessores dicuntur iudicare: et secundum hunc modum dicunt quidam, quod perfecti viri, quibus iudiciaria potestas promittitur Matth. 19. judicabunt, scilicet per honorabilem assensionem, quia superiores caeteris apparebunt in iudicio, obviantes Christo in aera. Sed istud non videtur sufficere ad promissionem Domini complendam, qua dicitur (Matth. 19.): *Sedebitis iudicantes*; videtur enim iudicium consessionem superaddere. Et ideo est quartus modus iudicandi, qui perfectis viris conveniet, inquantum in eis continentur decreta divinae justitiae, ex quibus homines iudicabuntur; sicut si liber, in quo continetur lex, iudicare dicatur: unde Apocal. 20.: *Judicium sedit, et libri aperti sunt*; et per hunc modum hanc iudicationem Richardus de Sancto Vict. exponit (in tract. de iudicari. potest. circa med.), unde dicit: « Qui divinae contemplationi assistunt, qui in libro sapientiae quotidie legunt, velut in cordium voluminibus transcribunt, quidquid jam perspicua veritatis intelligentia comprehendunt »; et infra: « Quid vero sunt iudicantium corda, divinitus in omnem veritatem edocta, nisi quaedam canonum decreta? » Sed quia iudicare importat actionem in alium procedentem, ideo,*

proprie loquendo, iudicare dicitur, qui sententiam loquendo in alterum fert; sed hoc dupliciter contingit: uno modo ex propria auctoritate; et hoc est illius, qui habet dominium in alios, et potestatem, cujus regimini subduntur qui iudicantur; unde ejus est in eos jus ferre: et sic iudicare est solius Dei: alio modo iudicare est sententiam alterius auctoritate latam in aliorum notitiam ducere, quod est sententiam latam pronuntiare: et hoc modo perfecti viri iudicabunt, quia alios ducent in cognitionem divinae justitiae, ut sciant quid juste pro meritis eis debeatur, ut sic ipsa revelatio justitiae dicatur iudicium: unde dicit Richardus de Sancto Victore (loc. cit.): « Iudices coram iudicandis decretorum suorum libros aperire, est ad cordium suorum inspectionem inferiorum quorumlibet visum admittere, sensumque suum in his, quae ad iudicium pertinent, revelare ».

AD PRIMUM ergo dicendum, quod objectio illa procedit de iudicio auctoritatis, quod soli Christo convenit.

Et similiter dicendum est AD SECUNDUM.

AD TERTIUM dicendum, quod non est inconveniens, aliquos sanctorum aliis quaedam revelare, vel per modum illuminationis, sicut superiores angeli inferiores illuminant; vel per modum locutionis, sicut inferiores superioribus loquuntur.

ARTICULUS II.

384

UTRUM JUDICIARIA POTESTAS CORRESPONDEAT
VOLUNTARIAE PAUPERATI.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod iudiciaria potestas non correspondeat voluntariae paupertati: haec enim solum duodecim apostolis est promissa, Matth. 19.: *Sedebitis super sedes duodecim iudicantes*, etc.; cum ergo non omnes voluntarie pauperes sint apostoli, videtur quod non omnibus iudiciaria potestas respondeat.

2. PRAETEREA. Majus est offerre sacrificium Deo de proprio corpore, quam de exterioribus rebus: sed martyres, et etiam virgines offerunt de proprio corpore sacrificium Deo; voluntarie autem pauperes de exterioribus rebus; ergo sublimitas iudiciariae potestatis magis respondet martyribus, et virginibus, quam voluntarie pauperibus.

3. PRAETEREA. Joan. 5.: *Est qui accusat vos, Moyses, in quo speratis vos*, Gloss. (interl.), « quia voci ejus non creditis »; et Joan. 12: *Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in novissimo die*; ergo ex hoc quod aliquis proponit legem, vel verbum exhortationis ad instructionem morum, habet quod iudicet contemntes: sed hoc est doctorum; ergo doctoribus magis competit, quam voluntarie pauperibus.

4. PRAETEREA. Christus ex hoc quod injuste iudicatus est, inquantum homo, meruit ut sit iudex omnium in humana natura, Joan. 5.: *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est*: sed qui persecutionem patiuntur propter justitiam, injuste iudicantur; ergo iudiciaria potestas magis competit eis, quam pauperibus.

5. PRAETEREA. Superior non iudicatur ab inferiori: sed multi licite divites utentes erunt majoris meriti multis voluntarie pauperibus; ergo voluntarie pauperes non iudicabunt, ubi illi iudicabuntur.

SED CONTRA. Job 36.: *Non salvat impios, et iudicium pauperibus tribuit; ergo pauperum est iudicare.*

Praeterea. Matth. 19. super illud: *Vos qui reliquistis omnia, etc., dicit Gloss. (ord.): « Qui reliquerunt omnia, et secuti sunt Deum, hi iudices erunt; qui licita habentes recte usi sunt, iudicabuntur »; et sic idem quod prius.*

RESPONDEO dicendum, quod paupertati debetur iudiciaria potestas specialiter propter tria: primo ratione congruitatis, quia voluntaria paupertas est eorum, qui omnibus quae mundi sunt contemptis, soli Christo inhaerent; et ideo non est in eis aliquid, quod eorum iudicium a iustitia deflectat; unde idonei ad iudicandum redduntur, quasi veritatem iustitiae prae omnibus diligentes: secundo per modum meriti, quia humilitati respondet exaltatio pro merito; inter omnia autem, quae hominem in hoc mundo despectum faciunt, praecipuum est paupertas; unde et pauperibus excellentia iudiciariae potestatis promittitur, ut sic qui propter Christum se humiliat, exaltetur: tertio, quia paupertas disponit ad praedictum modum iudicandi; ex hoc enim aliquis sanctorum iudicare dicitur, ut ex dictis patet (*art. praec.*), quia cor habebit edoctum omni divina veritate, quam aliis potens erit manifestare. In progressu autem ad perfectionem primum quod relinquendum occurrit, sunt exteriores divitiae, quia haec sunt ultimo acquisita; quod autem ultimum in generatione est, primum est in destructione: unde et inter beatitudines, quibus est progressus ad perfectionem, prima ponitur paupertas; et sic paupertati respondet iudiciaria potestas, inquantum est prima dispositio ad perfectionem praedictam; et hinc est, quod non quibuscumque pauperibus etiam voluntarie repromittitur potestas praedicta, sed illis, qui relinquentes omnia sequuntur Christum secundum perfectionem vitae.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut August. dicit 20. de Civit. Dei (*cap. 5. ante med.*), « nec quoniam super duodecim sedes sessuros ait esse, duodecim solos homines cum ipso iudicatos putare debemus; alioquin quoniam in locum Judae proditoris apostolum Matthiam legimus ordinatum, Paulus, qui plus aliis laboravit, ubi ad iudicandum sedeat, non habebit »: unde *duodenario numero*, ut ibidem indicat, « significata est universa iudicantium multitudo, propter duas partes septenarii, scilicet tria, et quatuor, quae in se ductae faciunt duodenarium »: duodenarius autem est numerus perfectus, propter hoc quod consistit ex duplici senario, qui est numerus perfectus. Vel quoad literam duodecim apostolis loquebatur, in quorum persona hoc omnibus eorum sequacibus promittebat.

AD SECUNDUM dicendum, quod virginitas, et martyrium non ita disponunt ad retinendum in corde decreta divinae iustitiae, sicut paupertas; sicut e contrario exteriores divitiae ex sua solitudine suffocant verbum Dei, sicut dicitur Luc. 8. Vel dicendum, quod paupertas non sola sufficit ad meritum iudiciariae potestatis, sed est prima pars perfectionis, cui respondet iudiciaria potestas: unde inter ea quae sequuntur ad paupertatem, ad perfectionem spectantia, possunt computari et virginitas, et martyrium, et omnia perfectionis opera: non tamen sunt ita principalia, sicut paupertas, quia principium rei est maxima pars eius.

AD TERTIUM dicendum, quod ille qui legem proposuit, aut exhortatus est ad bonum, iudicabit, causaliter loquendo, quia per comparisonem ad verba ab ipso prolata, vel proposita, alii iudicabuntur: et ideo non respondet pro dicitur potestas iudiciaria praedicationi, vel doctrinae. Vel dicendum, secundum

quosdam, quod tria requiruntur ad potestatem iudiciariam: primo abdicatio temporalium curarum, ne impediatur animus a sapientiae perceptione: secundo requiritur habitus continens divinam iustitiam scitam, et observatam: tertio, quod illam iustitiam alios quis docuerit: et sic doctrina erit perfectio complens meritum iudiciariae potestatis.

AD QUARTUM dicendum, quod Christus in hoc quod injuste iudicatus est, seipsum humiliavit: *oblatus est enim quia voluit (Isa. 53.)*, et meritum humilitatis est iudiciaria exaltatio, quia ei omnia subduntur, ut dicitur Philip. 2.; et ideo magis debetur iudiciaria potestas illis, qui voluntarie se humiliant, bona temporalia abjiciendo, propter quae homines a mundanis honorantur, quam his, qui ab aliis humiliantur.

AD QUINTUM dicendum, quod inferior non potest iudicare superiorem auctoritate propria; sed tamen auctoritate superioris potest, sicut patet in iudicibus delegatis: et ideo non est inconveniens, si hoc quasi accidentale praemium pauperibus detur, ut iudicent alios, etiam qui sunt excellentioris meriti respectu praemii essentialis.

ARTICULUS III.

385

UTRUM ANGELI DEBEANT IUDICARE.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod angeli debeant iudicare, Matth. 25.: *Cum venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes angeli cum eo: sed loquitur de adventu ad iudicium; ergo videtur, quod angeli etiam iudicabunt.*

2. PRAETEREA. Angelorum ordines nomina sortiuntur ex officio quod exercent: sed quidam ordo angelorum est ordo Thronorum, quod videtur pertinere ad iudiciariam potestatem: thronus enim est sedes iudicis, solium regis, cathedra doctoris; ergo aliqui angeli iudicabunt.

3. PRAETEREA. Sanctis post hanc vitam promittitur angelorum aequalitas Matth. 22.; si ergo homines hanc habebunt potestatem, ut iudicent, multo fortius angeli.

SED CONTRA. Joan. 5.: *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est: sed angeli non communicant in humana natura; ergo nec in iudiciaria potestate.*

Praeterea. Non est ejusdem iudicare, et esse iudicis ministrum: sed angeli erunt in iudicio illo ut ministri iudicis, ut dicitur Matth. 13.: *Mittet Filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala; ergo angeli non iudicabunt.*

RESPONDEO dicendum, quod assessores iudicis debent iudici esse conformes: iudicium autem Filio hominis attribuitur, quia secundum humanam naturam omnibus apparebit tam bonis, quam malis, quamvis tota Trinitas iudicet per auctoritatem: et ideo etiam oportet, ut assessores iudicis humanam naturam habeant, in qua possint ab omnibus bonis, et malis videri: et sic angelis non competit iudicare, quamvis angeli etiam aliquo modo possint dici iudicare, scilicet per sententiae approbationem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut ex Gloss. (*ord.*) ibid. patet, angeli cum Christo venient, non ut iudices, sed « ut sint testes humanorum actuum, sub quorum custodia homines bene, vel male egerunt ».

AD SECUNDUM dicendum, quod nomen Throni attribuitur angelis ratione illius iudicii, quod Deus semper exercet, omnia justissime gubernando, cujus iudicii angeli sunt quodammodo executores, et promulgatores: sed iudicium quod de hominibus per hominem Christum fiet, etiam requirit homines assessores.

AD TERTIUM dicendum, quod hominibus promittitur angelorum aequalitas, quantum ad praemium essentiale: nihil tamen prohibet, aliquod praemium accidentale exhiberi hominibus, quod angelis non dabitur, ut patet de aureola virginum, aut martyrum: et similiter potest dici de iudiciaria potestate.

ARTICULUS IV.

386

UTRUM DAEMONES EXEQUENTUR SENTENTIAM IUDICIS IN DAMNATOS.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod post diem iudicii daemones non exequentur sententiam iudicis in damnatos, quia secundum Apostolum 1. Corinth. 15., *tunc evacuabit omnem principatum, potestatem, et virtutem*; ergo cessabit omnis praelatio: sed exequi iudicis sententiam, quandam denotat praelationem; ergo daemones post diem iudicii non exequentur sententiam iudicis.

2. PRAETEREA. Daemones magis peccaverunt, quam homines; ergo non est justum, quod homines per daemones torqueantur.

3. PRAETEREA. Sicut daemones suggerunt hominibus mala, ita angeli boni suggerunt bona: sed praemiare bonos non erit officium bonorum angelorum, sed hoc erit ab ipso Deo immediate; ergo nec punire malos erit officium daemonum.

SED CONTRA est, quod homines peccatores se diabolo subdiderunt peccando; ergo justum est, ut ei subjiciantur in poenis, quasi ab eo puniendi.

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc tangitur a Magistro in litera (4. Dist. 47.) duplex opinio, et utraque videtur Dei iustitiae competere; ex hoc enim quod homo peccat, iuste daemones subjicitur, sed daemon iniuste ei praestet: opinio ergo illa quae ponit, daemones in futurum post diem iudicii hominibus non praeesse in poenis, respicit ordinem divinae iustitiae ex parte daemonum punientium; contraria vero opinio respicit ordinem divinae iustitiae ex parte hominum punitorum: quae autem earum verior sit, certum nobis esse non potest. Verius tamen existimo, quod sicut ordo servabitur in salvatis, quo quidam a quibusdam illuminabuntur, et perficientur, eo quod omnes coelestis hierarchiae ordines perpetui erunt, ita servabitur ordo in poenis, ut homines per daemones puniantur, ne totaliter divinus ordo, quo angelos medios inter naturam humanam, et divinam constituit, annulletur. Et ideo sicut hominibus per angelos bonos divinae illuminationes deferuntur, ita etiam daemones sunt executores divinae iustitiae in malos: nec ob hoc minuitur aliquid de daemonum poena, quia in hoc etiam quod alios torquent, ipsi torquebuntur; ibidem enim miserorum societas miseriam non minuet, sed augebit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod praelatio illa, quae dicitur evacuanda per Christum in futuro, est accipienda secundum modum praelationis, quae est secundum statum huius mundi, in quo et homines hominibus principantur, et angeli hominibus, et angeli angelis, et angeli daemonibus, et daemones daemonibus, et daemones hominibus: et hoc totum ad perducendum ad finem,

vel abducendum a fine. Tunc autem cum omnia ad finem illum pervenerint, non erit praelatio abducens a fine, vel adducens ad finem, sed conservans in fine boni, vel mali.

AD SECUNDUM dicendum, quod quamvis meritum daemonum non requirat, quod hominibus praeferrantur, quia iniuste sibi homines subjecerunt, tamen hoc requirit ordo naturae ipsorum ad naturam humanam: «bona enim naturalia in eis integra manent», ut Dionys. dicit 4. cap. de Divinis Nominibus (part. 4. lect. 19.).

AD TERTIUM dicendum, quod angeli boni non sunt causa principalis praemii electis, quia hoc omnes immediate a Deo percipiunt; sed tamen quorundam accidentalium praemiorum angeli hominibus sunt causa, in quantum per superiores angelos inferiores et angeli, et homines illuminantur de aliis quibus secretis divinatorum, quae ad substantiam beatitudinis non pertinent: et similiter etiam principalem poenam damnati excipient immediate a Deo, scilicet exclusionem perpetuam a visione Dei; alias autem poenas sensibiles non est inconveniens hominibus per daemones infligi. In hoc tamen est differentia, quia meritum exaltat, sed peccatum deprimit: unde cum natura angelica sit altior, quam humana, quidam propter excellentiam meriti in tantum exaltabuntur, quod talis exaltatio excedet altitudinem naturae, et praemii in quibusdam angelis; unde etiam quidam angeli per quosdam homines illuminabuntur: sed nulli homines peccatores propter aliquem gradum malitiae pervenient ad illam eminentiam, quae debetur naturae daemonum.

ARTICULUS V.

387

UTRUM OMNES HOMINES IN IUDICIO COMPAREBUNT.

(S. Thom. 4. Dist. 47. q. 2. art. 3. q. 1.)

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod non omnes homines in iudicio comparebunt, quia dicitur Matth. 19.: *Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel*: sed non omnes homines pertinent ad illas tribus duodecim; ergo videtur, quod non omnes in iudicio comparebunt.

2. PRAETEREA. Idem videtur per hoc quod dicitur in Psal. 1.: *Non resurgent impii in iudicio*: sed multi sunt tales; ergo videtur, quod non omnes comparebunt.

3. PRAETEREA. Ad hoc aliquis ad iudicium ducitur, ut ejus merita discutiantur: sed quidam sunt, qui nulla merita habuerunt, sicut pueri ante perfectam aetatem decedentes; ergo illos in iudicio comparere necesse non erit.

SED CONTRA est, quod dicitur Act. 10. quod *Christus est constitutus a Deo iudex vivorum, et mortuorum*: sed sub istis duabus differentiis comprehenduntur omnes homines, qualitercunque vivi a mortuis distinguantur; ergo omnes homines in iudicio comparebunt.

Praeterea. Apoc. 1. dicitur: *Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus*; haec autem non essent, si non omnes in iudicio comparerent; ergo, etc.

RESPONDEO dicendum, quod potestas iudiciaria Christo homini collata est in praemium humilitatis, quam in passione exhibuit: ipse autem in sua passione sanguinem pro omnibus fudit quantum ad sufficientiam, licet non in omnibus effectum habuerit, propter impedimentum in aliquibus inventum: et ideo congruum est, ut omnes homines in iudicio congregentur ad viden-